

АКМЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАЦІ ТА СПІЛКУВАННЯ

УДК : 159.923.2 : 128 : 159.955.4

ГАЛЯН Ігор Михайлович

кандидат психологічних наук, докторант лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України (м. Київ)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ЗМІСТ СМИСЛОТВОРЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкривається екзистенційний зміст смислових позицій майбутніх педагогів. Зазначається необхідність забезпечення ціннісно-смислового розвитку майбутнього педагога в сучасному виші. Вказується на низький рівень екзистенційної сповненості майбутніх педагогів, інтроєктованість цінностей, закритість Person, що в сукупності обмежують можливість прийняття персонально обгрунтованих рішень. Констатується, що смисл є не передумовою, а результатом здійснення діяльності, який унаслідок усвідомлення суб'єктом відкриває йому поле нових можливостей.

Ключові слова: екзистенція, екзистенційна сповненість, смисл життя, цінності, ціннісно-смислова сфера, інтроєкція, шкала екзистенції.

Постановка проблеми. Аналіз змін у вітчизняній освіті останніх років наводить на думку про те, що відбувається спроба реалізувати передбачену у кінці минулого століття російським вченим-психологом О.Г. Асмоловим тенденцію заміни існуючих педагогічних технологій «смисловою педагогікою» [2]. Метою останньої є організація педагогічного процесу на основі розуміння психологічних механізмів перетворення культури у світ особистості. Однак це не простий процес, який вимагає відповідної підготовки педагогічного персоналу школи та вишу.

Школа є одним із суспільних інститутів, що не просто пропонує учневі певну суму знань, але й спонукає до саморозвитку, дає ту інтенцію, завдяки якій він буде шукати і розкривати смисли свого життя. Проте до школи мають приходити педагоги, які зможуть допомогти учневі у цьому нелегкому процесі смислотворення. А для цього вони самі повинні уміти знаходити смисл власного життя. У динамічних умовах сьогодення, коли звичні ціннісні норми і стереотипи вже не діють, людина може відшукати власний життєвий

шлях лише за умови наявності особливих ціннісно-смислових установок стосовно самого життя, свого досвіду, подій власного життя. Тому забезпечення ціннісно-смиислового розвитку майбутнього педагога у сучасному виші, є нагальною потребою і проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження смислу активно розпочалося на початку ХХ ст. у працях В. Дільтея [5], Е. Шпрангера, З. Фрейда, А. Адлера, К.-Г. Юнга, що, зрештою, дало початок новому напрямку у психології – екзистенційній психології. Спираючись на філософію С. К'єркегора, М. Хайдеггера і Ж.-П. Сартра, екзистенційна психологія спеціально звертається до аналізу смислу життя та його відсутності. У згаданих дослідників, а також у Дж. Ройса і А. Пауела [24], К. Левіна [22], Е. Толмена [25] і Е. Боша [19], смисли розглядаються як невід'ємний, значущий елемент детермінації загальної активності особистості.

Серед дослідників, завдяки яким вирішувалася проблема смислу, варто назвати і Л. Бінсвангера, М. Босса, Дж. Бьюдженталю [20], Ф.Ю. Василюка [3], Д.О. Леонтьєва [8]. Проте найвагомішими в цій царині, були напрацювання В. Франкла [17], який спирався на філософські ідеї М. Шіллера, а також М. Маді [10] – послідовника філософських ідей С. К'єркегора і Ж.-П. Сартра.

В. Франкл прагнення до смислу вважав базовою мотиваційною тенденцією людини. Він зазначав, що *смысл невозможно дать, його потрібно знайти*. Процес знаходження смислу, вважав автор, подібний до сприйняття гештальту. Під час сприйняття смислу, йдеться про знаходження можливості на фоні дійсності. Далі автор пише, що «... *смысл повинен бути знайдений, але не може бути створений*. Створити можна або суб'єктивний смысл, просте відчуття смислу, або нісенітницю. І, нарешті, *смысл не лише повинен, але й може бути знайдений*, і в пошуках смислу людину спрямовує її совість, яку автор розглядає як орган смислу [17, с. 37-38]. Вчений вважає, що кожна окрема ситуація наділена єдиним і унікальним смыслом, який людина повинна віднайти. «Смысл – це кожен раз конкретний смысл конкретної ситуації. Це завжди «вимога моменту», яка завжди адресована конкретній людині» [17, с. 39]. У житті, на думку В. Франкла, немає ситуацій позбавлених смыслу [17, с. 40-41].

Оригінальним щодо смислу життя в психології, є екзистенційний підхід С. Мадді [10; 23]. Автор розробив екзистенційну теорію особистості, в центрі якої лежить положення про те, що людина, разом із біологічними і соціальними потребами, володіє трьома специфічними для неї психологічними потребами: у *символізації, уяві і судженні* та відповідними здібностями, користуючись якими вона постійно категоризує, інтерпретує, узагальнює і оцінює свій досвід, приймаючи рішення. «Через накопичення прийнятих рішень

виявляється їх загальна спрямованість, тобто те, що Ж.-П. Сартр називав фундаментальним проектом, яка з часом стає стійкішою і нездоланною. Незабаром формується ієрархія цілей, де цілі більш конкретні і легко досяжні служать засобами для реалізації більш абстрактних, віддалених, які важче здійснити» [23, с.7]. Саме ця загальна спрямованість прийнятих рішень, на думку С. Мадді, і визначає смисл життя людини.

Отже, як для В. Франкла, так і для С. Мадді створення і сприйняття смислу є творчим процесом, але цю ідею вони розкривають по-різному. В. Франкл говорить про нього як про ірраціональне міркування, інсайт, тоді як С. Мадді пояснює його в термінах когнітивних потреб, наявність яких, на його думку, є специфікою людини. В. Франкл підкреслює роль емоцій як індикатора смислу тієї чи іншої можливості, яку людина вбачає в житті. С. Мадді ж підкреслює роль емоцій як зворотного зв'язку, який формується в міру накопичення реалізованих людиною дій і прийнятих нею рішень. Утім, можна досить впевнено стверджувати, що відмінності між двома цими концепціями смислу життя не настільки великі, як це здається на перший погляд, і, здебільшого, зумовлені розходженням європейської та американської наукових традицій.

Формулювання ідей статті (постановка завдань). Ми вважаємо, що смислові позиції особистості є показником її суб'єктної активності як основи внутрішньої діяльності вибору. Тому ціннісно-смислові процеси майбутніх педагогів можна вивчати через аналіз змісту і динаміки внутрішньо суб'єктних процесів, задіяних на етапі смислотворення. Змістову наповненість ціннісно-смислової сфери особистості можна визначити за низкою параметрів, одним з яких є екзистенційна сповненість якості життя. З огляду на це, *метою* нашої публікації є емпіричний аналіз екзистенційної сповненості якості життя майбутніх педагогів як виразника їхньої ціннісно-смислової реалізованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття екзистенційна сповненість (*existential execution*) з'явилося в психології В. Франкла для опису якості життя людини на противагу більш звичному (прийнятому в психоаналізі) поняттю щастя. Сутність екзистенційної сповненості полягає у відчутті наповненості життя певним смислом, що супроводжується переживанням щастя. Останньому ж надається гедоністське та евдемонічне розуміння.

В історії філософської думки гедоністське розуміння щастя як хорошого самопочуття, свободи від страждання і болю разом із повнотою бажань, «апетитом до життя», властиве Епікуру. В Аристотеля поняття сповненості розглядається як евдемонічне щастя («щастя через гідність») і невіддільне від персональних переконань і установок

особистості [1]. Ми схильні вважати, що «міра» або «рівень» екзистенційної сповненості показує, наскільки осмисленим є життя особистості, наскільки воно внутрішньо злагоджене, чи може особистість презентувати добре (в її розумінні) у житті. Тобто, йдеться не про те, як в дійсності живе людина, а про те, як вона вважає, що живе.

Пошук смислу, на думку В. Франкла, повинен здійснюватися за певним алгоритмом [16; 17]. Спочатку слід сприйняти поле можливостей, які потім емоційно співвіднести з собою. Після цього варто «пропустити» їх через себе, побачити в них цінності. Наступний крок пов'язаний із пошуком можливості, яка найбільше підходить запити ситуації та самому собі, і прийняти рішення на її користь. І, нарешті, обміркувати способи найкращої дії згідно з прийнятими рішеннями, вносячи тим самим виявлений смисл життя [цит. за: 6]. Отже, описані кроки цілком відповідають процедурі прийняття рішення в ситуації вибору.

Виконання згаданих кроків передбачає наявність у людини чотирьох базових антропологічних здібностей (іманентно присутніх у всіх людей): сприймання, відчуття, вибору, дії. Саме ці здібності стали шкалами методики «Шкала екзистенції» [21; 6], теоретично розробленої А. Ленгле в контексті власної екзистенційно-аналітичної теорії [21] та використаної нами у дослідженні екзистенційної сповненості майбутніх педагогів. В основі методики лежить безпосереднє почуття або ж більш-менш усвідомлювана оцінка себе. Тому результат залежить від низки чинників: здатності до самосприйняття, саморефлексії, наявності життєвого досвіду відображеного в змістах субтестів, міри його внутрішньої критичної пропрацьованості, а також від можливості достукатися до власних почуттів та самопочуття досліджуваного. Суттєвим чинником є рівень запитів, із яким конкретний індивід підходить до оцінки себе і свого життя. Отже, методика показує, чи може людина конструктивно обходитися сама з собою і з власним світом, бути сама собою, незважаючи на особливості своєї психодинаміки і життєві обставини.

У своєму дослідженні ми використовуємо адаптовану російськомовну версію тесту «Шкала екзистенції А. Ленгле і К. Орглер» [6; 11]. Вона дає можливість розглядати екзистенційні прояви особистості через аналіз таких шкал як: самодистанціювання (SD), самотрансценденція (ST), свобода (F), відповідальність (V), персональність (P), екзистенційність (E) та сповненість (G). Кожна шкала дає інформацію стосовно тієї чи іншої екзистенційної якості, проте цілісна картина складається завдяки порівняльному аналізу згаданих шкал, де кожна з них виступає певним середовищем для прояву іншої.

У процесі дослідження з'ясувалося, що в майбутніх педагогів існують проблеми з самодистанціювання (SD) (27,2 бала при граничних показниках низького рівня – до 26 балів) (див. табл.1). Основною

причиною цього є особистісна незрілість, наслідком чого стає упередженість та звуженість самосприйняття, спричинені надмірними ситуативними навантаженнями (навчальний процес) та особистими проблемами. Зазвичай, вони надмірно акцентують увагу на собі, докоряючи собі в невдачах. Найяскравіше низькі прояви самодистанціювання виражені у студентів з суперечливо-проблемним типом смислотвірної системи (25,7 бала).

Про емоційну бідність респондентів у відносинах зі світом та стосунках між людьми свідчать отримані показники за шкалою «самотрансценденція» (ST) (53,3 бала при граничних показниках низького рівня – до 58 балів). Загалом, завдяки цій здатності формується внутрішнє ставлення до пережитого, і особистість може як виявляти, так і переживати суб'єктивні цінності, що характеризують здатність до отримання задоволення, страждання тощо.

Таблиця 1

Показники екзистенційних характеристик проявів майбутніх педагогік

Смислотвірні типи	Субшкали методики «Шкала екзистенції»						
	SD	ST	F	V	P	E	G
Узгоджений	29,6	46,2	27,4	45,2	75,8	72,6	148,4
Суперечливий	29,5	49,5	32,38	45	79	77,38	156,38
Суперечливо-реалізований	28,16	57,47	32,68	45,21	85,63	77,89	163,53
Суперечливо-проблемний	25,66	52,88	34,13	43,38	78,53	77,5	156,03
За вибіркою	27,19	53,3	32,95	44,27	80,48	77,22	157,7
Норми	26-35,5-45	58-73-81	37-49-58	41-57,5-70	86-109-123	81-107-127	169-216-249

Прим. Аналіз представлених у таблиці типів смислотвірних систем описані нами в інших публікаціях [4].

Самотрансценденція завершує самодистанціювання. Зокрема, створена в SD когнітивна дистанція стосовно самого себе звільняє людину для емоційного співвіднесення зі світом, у якому може переживатися «виконання». Отже, якщо SD означає абстрагуватися від себе, щоб бути здатним віддатися чомусь іншому, то ST знову повертає людину до самої себе через відчуття внутрішнього співвіднесення з собою у єдності зі світом.

Диференціації показників за типами смислотвірних систем показала, що лише у студентів із суперечливо-реалізованим типом

самотрансценденція близька до середнього рівня (57,5 бала). А це свідчить про їхню здатність відчувати цінність того, хто/що їх оточує. Однак цього не достатньо, щоб відчувати повну відкритість цьому процесу.

Досліджуваним нами майбутнім педагогам властиво переживати труднощі у прийнятті рішень, що виявляється в нерішучості та невпевненості. Про це свідчать отримані результати за субшкалою «Свобода» (*F*) (32,9 бала при граничних показниках низького рівня – до 37 балів). Вони можуть бути наслідком впливу певних рис особистості або типів особистісних розладів (наприклад, тривожна форма реагування може продукувати невпевненість, страх перед можливими наслідками тощо). А домінування імперативних форми управління в організації навчально-виховного процесу у виші, цілком може детермінувати появу згаданих станів. Варто відзначити, що такий рівень «свободи» властивий усім без винятку смислотвірним типам.

Досліджуваним нами респондентам властивий середній рівень (44,3 бали при граничних нижніх показниках середнього рівня – до 41 бала) «Відповідальності» (*V*). Почуття відповідальності, властиве нашим респондентам, є наслідком впливу соціокультурних особливостей регіону на особливості виховання у сім'ї, поведінку в соціумі тощо. Адже, як слушно зауважують А. Ленгле, К. Орглер, відповідальність без свободи переживається як зобов'язання, як виконання повинності, яке тисне і залишає мало вільного простору для Власного [6]. Тобто, йдеться про інтроєктовані цінності. Окрім цього, така відповідальність може бути «натренована» (виховання, страх), тому дії детермінуються і спрямовуються страхом наслідку або вишколеною дисциплінованістю. Однак варто зауважити, що відповідальність, яка переживається суб'єктом, є основою для формування стабільної самоцінності.

Наступні три шкали утворені поєднанням описаних вище шкал. Так, шкала «Персональність» (*P*) є показником когнітивної й емоційної доступності для себе і для світу. Як і у попередніх шкалах, у досліджуваних нами респондентів домінують низькі показники (80,5 балів при граничних показниках низького рівня – до 86 балів). А це свідчать про незрілість особистості, а також те, що базові персональні здібності блокуються і не використовуються. За умови, коли $SD > ST$, то за наявності хронічно компенсованого стану страху може формуватися «когнітивний стиль життя». Коли ж $SD < ST$, то зростатиме емоційна проникливість, появляться проблеми в збереженні внутрішнього вільного простору, наслідком чого стане поява «емоційного стилю життя», властивого тривожним і схильним до депресій особистостям. Паралельне зростання показників за субшкалами $SD + ST$ повинно вивести таких особистостей на якісно вищий екзистенційний рівень. Характерне для наших досліджуваних співвідношення, коли $SD \downarrow + P \downarrow$, може свідчити про некомпенсовані психічні проблеми, спричинені

відсутністю внутрішнього і зовнішнього відмежування. Однак через низькі показники ST і F ця проблема не є критичною.

Отримані результати за субшкалою «Екзистенційність» (E) (77,2 бала при граничних показниках низького рівня – до 81 балів), яка вимірює здатність приймати рішення і відповідально втілювати їх у життя, вказують на деяку трудність прийняття життєвих рішень, що є наслідком невпевненості (чи роблю я те, що мені потрібно?). У бесідах зі студентами не раз звучали твердження про те, що можливо варто було обрати щось інше тощо. Такі суб'єкти схильні діяти на підставі зовнішніх спонукань, без внутрішньої співвіднесеності (я повинен це робити).

Змінити ситуацію можна шляхом підвищення показника екзистенційності. Проте слід розуміти, що екзистенція не виявляється автоматично за наявності сприятливих умов, екзистенціювання вимагає від людини снаги й рішучості обирати і проживати екзистенцію як більш глибоку буттєву можливість [13].

Досліджувані нами майбутні педагоги характеризуються низьким показником за субшкалою «Сповненість» (G), (157,7 бала при граничних показниках низького рівня – до 169 балів), що є показником того, наскільки наповнена змістом екзистенція їхньої особистості. Зацикленість на собі, нерішучість і відсутність відповідальної включеності в життя, характеризують низькі значення загальної екзистенційної сповненості. Останнє свідчить про емоційну вразливість, яку ми пояснюємо перебуванням досліджуваних нами респондентів у періоді екзистенційного становлення. У процесі особистісного зростання показники можуть змінюватися, набуваючи при цьому іншого змістового наповнення.

На завершення пригадаємо слова В. Франкла про те, що «...самоздійснення, реалізацію можливостей не можна уявляти собі як самоціль, і лише людині, яка втратила істинний смисл свого життя, здійснення себе вбачається не ефектом, а метою» [17, с. 120], а тому, «... ні до успіху, ні до щастя, ні до самоактуалізації чи вершинних переживань не можна прагнути. Це не джерела смислу, а завжди лише наслідки його реалізації» [17, с. 61]. Джерелами смислу, на думку В. Франкла, можуть служити такі три види цінностей: *цінності творчості* (людина знаходить смисл у діяльності, якою займається), *цінності переживання* (людина знаходить смисл у сприйнятті навколишнього світу, переживанні цінностей, які в ньому втілені) і *цінності ставлення* (людина знаходить смисл, займаючи внутрішню позицію стосовно обставин, в яких вона знаходиться). Завдяки їм, вважає вчений, «... життя людини зберігає смисл до останнього подиху; поки людина усвідомлює себе, вона відповідальна за реалізацію цінностей, навіть якщо це лише цінності ставлення. Бути людиною – значить чітко усвідомлювати своє буття і свою

відповідальність перед нею» [16, с. 39].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, смисл життя – це потреба дорослої людини, сутність якої полягає в створенні власної, абстрактної концепції життя, в якій вона може позитивно здійснюватися до кінця життя, без якої розвиток її особистості неможливий [12, с. 221]. Смысл є не передумовою, а результатом здійснення діяльності, який, унаслідок усвідомлення суб'єктом, відкриває йому поле нових можливостей.

Результати проведеного аналізу засвідчили низький рівень екзистенційної сповненості майбутніх педагогів, у яких спостерігається бажання сформуванню свій внутрішній простір, проте емоційна скрутність робить їх дещо безпорадними та невпевненими. А низький рівень внутрішньої свободи, внутрішня замкненість, обмежує можливість приймати персонально обґрунтовані рішення. Прийняття рішення здебільшого визначається інтроєктованими цінностями, почуттям відповідальності перед іншими, що нерідко є наслідком консервативного та імперативного виховання. Закритість Person і нерішучість є чинниками, що супроводжують процес їх екзистенційного самовизначення на етапі професійного становлення. Наповнення смислу екзистенцією забезпечуватиметься через засвоєння особистістю цінностей культури, ключовими з яких є цінності творчості, переживання та ставлення.

Подальший аналіз змісту екзистенційних спрямувань особистості можна провадити на основі вивчення психологічного благополуччя в структурі суб'єктивної цілісності особистості.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1997. – 73 с.
2. Асмолов А.Г. Практическая психология как фактор конструирования образовательного пространства личности / А.Г. Асмолов / Психология с человеческим лицом : гуманистическая перспектива в постсоветской психологии ; / под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М. : Смысл, 1997. – С. 239 – 249.
3. Василюк Ф.Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф.Е. Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
4. Галян І.М. Типи смислоутворення майбутніх педагогів / І.М. Галян // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Вип. 743. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 37–41.
5. Дильтей В. Описательная психология / В. Дильтей // История психологии (10–30-е гг. Период открытого кризиса): Тексты / под ред. П.Я. Гальперина, А.Н. Ждан – [2-е изд.]. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – С. 319–346.

6. Кривцова С.В. Шкала экзистенции (Existenzskala) А.Лэнгле и К.Орглер / С.В. Кривцова, А. Лэнгле, К. Орглер // Экзистенциальный анализ. – 2009. – №1. – С. 141–180.
7. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека / Д.А. Леонтьев / Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии; / под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М.: Смысл, 1997. – С. 156–176.
8. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
9. Лэнгле А. Экзистенциальный анализ – найти согласие с жизнью / А. Лэнгле // Моск. психотерапевтич. журн. – 2001. – №1 (28). – С. 5–23.
10. Мадди С. Смыслообразование в процессах принятия решения / С. Мадди // Психологический журнал. – 2005. – Т. 26. №6. – С. 87–101.
11. Майнина И.Н. Адаптация опросника «Шкала экзистенции» (Existenzskala; ESK) к русскоязычной выборке / И.Н. Майнина // Экзистенциальный анализ. – 2009. – №1. – С. 171–170.
12. Обуховский К. Галактика потребностей / К. Обуховский. – СПб.: Речь, 2003. – 296 с.
13. Психология индивидуальности: новые модели и концепции: [под ред. Е.Б. Старовойтенко, В.Д. Шадрикова]. – М.: НОУ ВПО МПСИ, 2009. – 384 с.
14. Радчук Г.К. Психологія аксіогенезу особистості у контексті вищої професійної освіти: автореф. дис... д. психол. наук: 19.00.07 / Г.К. Радчук. – Івано-Франківськ, 2011. – 42 с.
15. Франкл В. Воля к смыслу / В. Франкл; [пер. с англ.]. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 368 с.
16. Франкл В. Психотерапия на практике / В. Франкл. – СПб.: Речь, 2001. – 256 с.
17. Франкл В. Человек в поисках смысла. Сборник / В. Франкл; [пер. с англ. и нем. / общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева]. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
18. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / И. Ялом. – М.: Независимая фирма «Класс», 2000. – 576 с.
19. Boesch E. Kultur und Handlung: Einfuhrang in die Kulturpsychologie / E. Boesch. – Bern: Huber, 1980. – 270 p.
20. Bugental J.F.T. The art of the psychotherapist / J.F.T. Bugental. – New York: Norton, 1987. – XIV. – 321 p.
21. Längle A. Logotherapie als Lebenshilfe / A. Längle // Alfried Längle. Sinnvoll Leben. – Freiburg-Basel-Wien: Herder, 2002.
22. Lewin K. Kurt-Lewin-Werkausgabe. Bd. 4. Feldtheorie / hg. von C.-F. Graumann. – Bern: Huber; Stuttgart: Klert-Cotta, 1982. – 396 s.
23. Maddi S.R. Creating Meaning Through Making Decisions / S.R. Maddi / The Human Search for Meaning / ed. by P.T.P. Wong, P.S. Fry. – Mahwah: Lawrence Erlbaum, 1998. – P. 3–26.
24. Royce J.R. Theory of personality and individual differences: factors, systems, and processes / J.R. Royce, A. Powell. – N.J.: Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1983. – 206 p.
25. Tolman E.G. Behavior and psychological man: essays in motivation and learning / E.G. Tolman. – Berkely; Los Angeles: University of California press, 1958. – XVI. – 269 p.

И.М. Галян

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЕ СОДЕРЖАНИЕ СМЫСЛОВЫХ ПОЗИЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье раскрывается экзистенциальное содержание смысловых позиций будущих педагогов. Отмечается необходимость обеспечения ценностно-смыслового развития будущего педагога в современном вузе. Указывается на низкий уровень экзистенциальной исполненности будущих педагогов, интроектованность ценностей, закрытость Person, что в совокупности ограничивают возможность принятия персонально обоснованных решений. Констатируется, что смысл является не причиной, а результатом осуществления деятельности, который, вследствие осознания субъектом, открывает ему поле новых возможностей.

Ключевые слова: экзистенция, экзистенциональная исполненность, смысл жизни, ценности, ценностно-смысловая сфера, интроекция, шкала экзистенции.

I. Halian

EXISTENTIAL CONTENT OF SENSE ATTITUDES OF FUTURE TEACHERS

The article reveals the existential meaning of sense attitudes of future teachers. The author has presented various arguments of researchers on the essence and content of sense. In particular striving for sense as an irrational consideration, insight by V. Frankl, is a basic human motivational tendency. While S. Muddy explains it in terms of cognitive needs that determine the general direction of the decisions made by the agent.

It is noted that the sense attitude of personality is an indicator of his/her agent activity as the basis of his/her internal value choice. The author has indicated the opportunity to study value-sense processes in future teachers through content analysis and the dynamics of inner processes in agents which are evolving at the stage of sense creation. One of the indicators of these processes is existential fulfillment of the quality of life. It is assumed that existential fulfillment is a measure of a person's understanding of life, its internal concordance, adequacy of the decisions made by a person. It is noted that sense is not a prerequisite, but a result of activities that, due to the awareness of the agent, opens a whole new world of opportunities for him/her.

The author has empirically demonstrated low levels of existential fulfillment of future teachers, introjectiveness of values, closure of Person, all of which limit the possibility of making personally substantiated decisions. Thus, there is the need for modern universities to provide value-semantic development of future teachers. It is believed that the sources of sense may be as follows: values of creativity (a person finds sense in the work one is doing), values of emotional experience (a person finds sense in the perception of the world, experiencing the values that it embodies) and values of attitudes (a person finds sense taking the inside position regarding the circumstances in which he/she is located).

Keywords: existence, existential fulfillment, sense of life, values, value-sense sphere, introjection, the scale of existence.

Надійшла до редакції 18.04.2016 р.